

Buddhist Felsefe

Siddhārtha Gautama Buddha kendinden öncekilerin idealizmi ile materyalizmi arasında bir yerdeydi. Çizdiği yol, tüm aşırılıkların ortasında bulunan “Orta Yol” (Madhya Patha) idi. Onun zamanı tanrılara kurban sunma ve kurbanın övülmesi devri değil, çilekeşlik ve derin düşünme devri idi. Buddha, kendi Tīrthankara silsilesini zileyen ve bir araştırma çabasına girmeyen Vardhamāna gibi değildi. Buddha haline gelmeden önce pek çok filozofu dolaşmış, onları dinlemiş fakat tatmin olmamıştı. O, Upanishad düşünürlerinin ahlak anlayışından etkilendi. Upanishadlar’daki “ad ve biçim” açıklamalarından, acı ve acıdan kurtulmak gereğinden etkilendi. Ancak Brahma-Ātman eşitliğine karşı çıkarak ruh göçünü değişik biçimde yorumladı. Brāhmanların ruhgöçü ve ruhun ölümsüzlüğü inançlarına karşı çıktı. Yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılıklarının olacağını kabul ediyor, buna karşılık ruhun sonsuza dek süren varlığını reddediyordu. Ruhsuz bir ruh göçünü benimsemişti. Ona göre bir vücuttan diğerine giden bir ruh yoktur. Sadece bilincin son anını izleyen an vardır. Yani, tek bir benlik yerine, yan yana bulunan ve aynı zamanda bir diğerinin doğmasına neden olan bir fenomenler zinciri vardır.¹ Ruben bunu bir film şeridine benzetmektedir.² Nasıl ki tek tek film kareleri

¹ Kaya, K., Hintlilerde Tanrı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 76.

² Ruben, a.g.e., s. 94.

hareketlendiğinde bir anlam kazanmakta ise, ölen insanın son andaki fenomenini doğan insanın ilk andaki fenomeni izleyerek bir tür “maddesel ruhgöçü” oluşmaktadır.

Buddha, tanrı, öbür dünya, ruh, cennet-cehennem gibi kavramlarla ilgilenmemiştir. Bir “ilk neden” peşinde olmayı ve evreni açıklamaya çalışmayı da gereksiz görmüştü. Dünya yaşamını “acı” olarak görüyor, canlıların acı çektiklerini tespit ediyor ve tüm çabasını bu acıdan kurtulmaya yoğunlaştırıyordu. Ona “en büyük doktor” (Bhaiṣacyaguru) diye seslenilmişti. O felsefesini dört soylu gerçekte (çatvāri aṛyasatyāni) topluyordu: 1. Acı (duhkha), 2. Acının kaynağı (samudaya), 3. Acının giderilmesi (nirodha), 4. Acı’yı gideren yol (marga). Bu formül, modern psikanalizmin “hastalık vardır, nedeni vardır, giderilebilir, gidermenin yolları vardır” formülüne benzemektedir ve belki de Buddha bunu 2500 yıl önce dile getirmiş oluyordu.

Bu çalışmanın başından beri Hintli filozofların kurdukları sistemleri açıklarken hep sayısal belirlemelerle, çeşitli maddeler altında söyleyeceklerini topladıklarını gördük. Belki de sırf bu yüzden Sāmkhya felsefesine “sayı sistemi”

demişlerdi.³ Geleneęe uygun olarak Buddha da kendi felsefesini maddeler halinde ve sayılarla açıkladı. Dört soylu gerçeğin orta yol (Macchima Patipāda) olan Marga (Palice Magga) kısmını da sekize ayırdı. Bu sekiz basamağa “Ariya Atthangika Magga” dedi. Bunlar şunlardı: 1. Doęru anlama, 2. Doęru düşünme, 3. Doęru konuşma, 4. Doęru davranış, 5. Doęru geçim, 6. Doęru aba, 7. Doęru hatırlama, 8. Doęru yoğunlaşma. Doęru nedir? Burada mantık, cebir, geometri, fizik, kimya gibi pekçok bilim dalı ve bilimsel bakış devreye girmektedir. Demagoji, hurafe, hüsnükuruntu, sayıklama, hayal devreden çıkmaktadır. Nitekim Buddhizm’in ilk yayıldığı yıllarda bilimsel araştırma yapan okullar çoğalmıştı. Fakat zamanla bu felsefe dinleşti ve bilimsel niteliğinden uzaklaştı.

³Öze ait ince nitelikler ve zaman ile, bir, iki, üç veya sekiz diyerek, ilke üstüne ilke koyarak bir birlik içine girer. (řvetāřvatara Upanishad VI, 3).